

Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia



# Rudolf Tobias 150

## Galakontsert

Andres Uibo oreliüliõpilased

Aivar Sõerd

Olga Opryshko

Leonardo Tommasini

Marten Meibaum

Erich-Johann Kullamäe

Rusudan Chuntishvili

29.05.2023 – 18.00

Kullamaa Püha Johannese kirik

**Rudolf Tobias (1873–1918)**

12 koraalieelmängu (I vihik, 1914)

Nr 10 „Nun ruhen alle Wälder“

Nr 1 „Ach, was soll ich Sünder machen“

**Aivar Sõerd**

Nr 5 „Mit Fried und Freud' fuhr' ich dahin“

Nr 9 „Werde munter mein Gemüthe“

**Olga Opryshko**

Nr 7 „Jesu, meines Lebens Leben“

Nr 8 „Sollt' ich meinem Gott nicht singen“

**Leonardo Tommasini**

Nr 3 „Es ist gewisslich an der Zeit“

Nr 12 „Komm heiliger Geist, o Herre Gott“

**Marten Meibaum**

Nr 2 „O du Liebe, meiner Liebe“

Nr 6 „Wer nur den lieben Gott lässt walten“

**Erich-Johann Kullamäe**

Nr 4 „Sollt' ich meinem Gott nicht singen“

Nr 11 „Fröhlich soll mein Herze springen“

Fuuga d-moll (1898/90?)

**Rusudan Chuntishvili**

Orel oli Rudolf Tobiase elus väga olulisel kohal. Seda mängis ta juba lapsena oma Hiiumaa kodus Käinas ning ka oma esimesed teosed, mis ta seal 9-aastaselt kirjutas, olid samuti oreliprelüüdid. Hiljem õppis ta oreli- (ning ka kompositsiooni-) erialal Peterburi konservatooriumis, oli Peterburi Jaani kiriku organist, andis orelikontserte ning elu lõpus Berliinis teenis ta põhitöö kõrvalt elatist Berliini kirikute asendusorganistina. Kaasaegsed eesti muusikud on esile toonud tema hiilgavat oreliil improviseerimise oskust, mis seletab, miks ta on nii vähe oma oreliteoseid üles kirjutanud. Mitmel juhul on ta oma teoste lõppu teinud vaid mõned pliitsiga visandid või puuduvad teosel lõpud sootuks. Tema oreliteose „Ciaconna“ nooti on aga kirjutatud: „Võib peatada meelevaldsel kohal passaažide mängimiseks.“

Tobiase panus heliloojana on fenomenaalne. Kasvõi juba selle pärast, et ta on kirjutanud nii Eesti esimese sümfoonilise teose, esimese kantaadi, esimese klaverikontserdi, esimese klaverisonaadi, esimese keelpillikvarteti kui ka esimese programmilise teose ning ilmselt kõige olulisemana ka Eesti esimese oratooriumi „Joonase lähetamine“. Kuigi selle esiettekanne Saksamaal 1909. aastal ebaõnnestus, oli teos siiski nii hea, et partituuriga tutvunud Berliini konservatooriumi rektor kutsus Tobiase muusikateoreetiliste ainete õppejõuna tööle, algul ajutise õppejõuna ning kui helilooja võttis vastu saksa kodakondsuse, siis ka alalise õppejõuna. Berliinis elas Tobias 1910. aastast kuni surmani ning siin on kirjutatud ka mõlemad vihikud koraalieelmängudega (mõlemad 1914).

Sel kontserdil kõlavad kõik 12 koraalieelmängu esimesest vihikust. Oma paljude dissoneerivate akordidega avaldasid need muljet helilooja Mihkel Lüdigile, kes küll oma mälestustes tõdes, et need on nii vabad, et mõjuvad peaaegu ilmalikuna. Sarnasele järeldusele on jõudnud ka tuntud organist Ines Maidre, kelle sõnul soovis Tobias tuua vaimulikku muusikasse inimese kõik võimalikult erinevad emotsioonid, mille üheks tõestuseks on ka teoste rohked dissonantsid. Kaheteistkümnest eelmängust on legendaarne organist Hugo Lepnurm esile tõstnud 4., 8. (mõlemad „Sollt' ich meinem

Gott nicht singen“), 11. („Fröhlich soll mein Herze springen“) ja eriti 9. („Werde munter mein Gemüthe“), mille kohta on ta kirjutanud, et need tunduvad „purustavalt revolutsioonilistena oma žanri raames ning osutuvad ainulaadseteks kogu maailmas ilmunud koraalieelmängude hulgas“. Samal ajal peab ta eelmänge nr 2 ja 3 („O, du liebe, meiner Liebe“ ja „Es ist gewisslich an der Zeit“) „üsna tavapärasteks.“

Ka Ines Maidre toob esile, et koraalieelmängud 1–3 on tänu muutmatule dünaamikale ja registratsioonile orelil suhtes vähenõudlikud ja sobivad ka „lihtsale, ühe manuaaliga orelile, nagu Kullamaa kiriku orel, mida Tobias sai mängida oma nooruspõlves.“ Kõik järgmised prelüüdid vajaksid ideaalis suuremat ja rohkemate võimalustega orelit. Mõnel juhul on Tobias kasutanud äärmuslikke dünaamikaid, näiteks nr 8, mis on läbivalt vali ja ärev, või „tuline“, nagu Tobias on nooti kirjutanud. Samuti nr 4, kus koguni kolm *forte*'t vahelduvad mitmel juhul *pianissimo*'ga. Mitmel juhul kasutab Tobias mustrit, kus muusika valjeneb pika aja jooksul, jõuab plahvatusliku kulminatsioonini ning seejärel vaibub, näiteks nr 6 („Wer nun den lieben Gott lässt walten“).

Traditsiooniliselt kõlab Tobiase koraalieelmängudes ka see koraal, mille eelmänguks see mõeldud on. Kuid koraali meloodia kasutamisel on ta võrdlemisi vaba. Mõnel juhul on koraal muu muusika kõrval nii aeglases tempos, et seda ilma nooti vaatamata on pea võimatu tuvastada. Teisel juhul kasutab ta koraali meloodiast väikest fragmenti, mis liigub pidevalt erinevate häälte vahel. Kolmandal juhul on koraalist säilinud vaid 2–3 nooti, mis muudab selle äratundmise väga keeruliseks.

Tänane kontsert toimub Kullamaa kirikus ja orelil, mis mõlemad on tänu Rudolf Tobiasele uhkel positsioonil eesti muusikaloos. Tobias kolis Kullamaale 12-aastaselt, enne kui läks siit edasi Tallinnasse õppima. Tema isa töötas Kullamaa kirikus köstrina ning siinsel orelil on Rudolf Tobias harjutanud, improviseerinud ja mänginud jumalateenistustel. Üliõpilasena andis ta Kullamaa kiriku orelil mitmeid kontserte. Viimati külastas ta

Kullamaa kirikut 27. augustil 1913, kui andis siin kontserdi isa mälestuseks. 1992. aastal ähvardas Berliinis asunud Tobiase hauaplatsi likvideerimine, kuid õnneks suudeti tookord kiiresti reageerida ning Tobias maeti ümber Kullamaa kalmistule. Hauatähiseks olnud suur kivist rist toodi siia aga Vanemuise teatri rekvisiitide autoga, sest juhuslikult andis teater just sel ajal Saksamaal külalisetendusi.

*Pärtel Toompere*

Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia on oma sajandivanuse ajaloo jooksul kandnud erinevaid nimesid, kuid 1919. aastal avati see Tallinna Kõrgema Muusikakooli nime all. Eestlastele oma muusikakõrgkooli avamise idee pärines August Topmanilt ja Mihkel Lüdigilt, kes mõlemad olid Peterburi konservatooriumi lõpetanud organistid. Seega pole üllatav, et oreliklass avati kõrgemas muusikakoolis kohe 1919. aastal. Esimeseks õppejõuks saanud Peeter Süda oli samuti Peterburi konservatooriumi vilistlane, mistõttu olid sealt üle võetud nii õppekava kui ka tava, et orelieriala õpilane saab hariduse ka muusikateoorias ja heliloomingus. Järgneva enam kui saja aasta jooksul on seal õppinud peaaegu kõik tuntumad eesti organistid. Siiski oli oreliklass 1948. aastast paariks aastakümneks suletud, kuna oli seotud kirikuga ning seetõttu nõukogude võimule ideoloogiliselt vastuvõetamatu. Olulisemateks õppejõududeks on läbi aegade olnud August Topman, Hugo Lepnurm ja Andres Uibo. Praegu õpivad orelitudengid lisaks Uibole veel vanemlektor Toomas Trassi käe all, kirikumuusika praktikat juhendab Kaarli ja toomkoguduse organist Piret Aidulo. Akadeemia oreლისaalis on 1999–2001 valminud Põhja-Saksa tüüpi barokkorel, mille ehitas saksa meister Martin ter Haseborg koos oma 12 töötajaga. Orelil on 23 registrit, 2 manuaali ja pedaali ning selle tiibasid kaunistavad Jüri Arraku maalid. Lisaks sellele on tudengite kasutada veel väiksemad orelid oreliklassis (Rieger-Kloss, Tšehhoslovakkia 1974), harjutusklassis (Olev Kents 1999) ning ka 2022. aastal valminud nelja registriga *continuo*-orel (Orgelbau in Ostfriesland, Saksamaa).



EESTI MUUSIKA-  
JA TEATRIAKADEEMIA

**Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia kontserdi- ja etenduskeskus**

[eamt.ee](http://eamt.ee)

[emtasaalid.ee](http://emtasaalid.ee)

[facebook.com/muusikaakadeemia](https://facebook.com/muusikaakadeemia)